

Problematyka opieki konserwatorskiej nad miejscami pamięci narodowej i kolekcjami muzealnymi w działalności Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi

Konrad Czernielewski

Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi utworzone w 1958 r. jako Muzeum Historii Ruchu Rewolucyjnego, posiada obok swej głównej siedziby dwa oddziały: Muzeum Martyrologii – Oddział Radogoszcz i Stację Radegast. Sprawuje także opiekę nad budynkiem dawnej kuźni zlokalizowanej na terenie obozu cygańskiego w getcie łódzkim.

Najstarszym obiektem użytkowanym przez Muzeum jest gmach byłego więzienia przy ul. Gdańskiej 13. Budynek ten w latach osiemdziesiątych XIX w. zbudowano jako pierwsze stałe więzienie w Łodzi przy ówczesnej ulicy Długiej. Od 1885 r. do wybuchu I wojny światowej było to więzienie carskie, następnie od grudnia 1914 r. administrowane przez niemieckie władze okupacyjne. W latach II Rzeczypospolitej pełniło funkcję więzienia prewencyjno-śledczego, a do połowy lat dwudziestych także Wojskowego Więzienia Śledczego. W latach okupacji hitlerowskiej było więzieniem gestapo dla kobiet, taką samą funkcję pełniło do 1953 r. pod zarządem Urzędu Bezpieczeństwa.

Zlokalizowanie placówki muzealnej w obiekcie o tak ciekawej, ale i tragicznej historii, daje wielkie możliwości dla działalności badawczej, wystawienniczej i popularyzatorskiej naszego Muzeum. Niesie jednak także wszelkie kłopoty związane z kwestiami opieki nad budynkiem, będącym zabytkiem i jednocześnie miejscem pamięci narodowej.

W XIX w. więzienie przy ul. Długiej składało się z dwóch budynków – właściwego więzienia i dodatkowego budynku administracyjnego. W okresie późniejszym połączono obydwie gmachy, tworząc jeden obiekt. Budynki murowane były metodą tradycyjną. Posiadają dach drewniany kryty blachą. Budynek wystawienniczy (dawny więzienny) jest niepodpiwniczony, w części najstarszej dwukondygnacyjny, a w później dobudowanej – trzykondygnacyjny z poddaszem. Parter przeznaczony jest na stałą ekspozycję oraz bibliotekę. Pierwsze piętro to trzy sale wystawiennicze, a tym dwie przeznaczone na ekspozycje czasowe. W tej części budynku znajdują się także pokoje biurowe. Zjawiskiem negatywnym jest – zwłaszcza na salach wystawowych na parterze – duży poziom wilgotności powietrza, szczególnie wiosną i jesienią.

Budynek administracyjny (dwukondygnacyjny) jest częściowo podpiwniczony. Piętro przeznaczono na salę kinową, a parter na pomieszczenia biurowe. W podpiwniczeniu umieszczona jest kotłownia i magazyn opału. Głównie wejście do Muzeum położone jest od ul. Gdańskiej. W obiekcie znajdują się trzy klatki schodowe, dwie betonowe i jedna ze schodami drewnianymi prowadzącymi na poddasze. Główny kurek gazu usytuowany jest na zewnątrz budynku administracyjnego na ścianie północnej (od strony ul. Legionów) w metalowej szafie. Główny wyłącznik prądu zainstalowany jest w pomieszczeniu na parterze budynku wystawienniczego (część narożna budynku od ulicy Gdańskiej). Obiekty posiadają następujące instalacje: wodno-kanalizacyjną, hydrantową, elektryczną, odgromową,

gazową, centralnego ogrzewania, sygnalizacyjno – alarmową, oświetlenia awaryjnego, wentylacyjną, telefoniczną. Budynki ogrzewane są za pomocą własnej kotłowni na paliwo stałe.

Oprócz ochrony fizycznej Muzeum posiada również następujące zabezpieczenia techniczne:

- 1) zabezpieczenie budowlane:
ogrodzenie chronionego obiektu od strony północnej i wschodniej wykonane jest z konstrukcji metalowej o wysokości około 1 metra, z bramami od strony północnej oraz bramą od strony wschodniej, wykonanymi z metalu.
 - 2) zabezpieczenia mechaniczne:
 - drzwi stalowe, aluminiowe, drewniane;
 - okna w ramach drewnianych;
 - metalowe kraty wewnętrzne;
 - zamki podklamkowe, patentowe oraz kłódki.
 - 3) zabezpieczenia elektroniczne:
 - a. Instalacja alarmowa:
 - centrala alarmowa typ – SATELCA-10;
 - czujki podczerwieni pasywnej typ – PARADOX, wewnątrz obiektu;
 - czujki DSC – wewnątrz obiektu;
 - czujki sufitowe – wewnątrz obiektu;
 - czujka zewnętrzna typ CROW – dziedziniec wewnętrzny;
 - sygnalizator zewnętrzny – na budynku od ul. Gdańskiej.
 - b) instalacja ppoż.:
 - centrala ppoż. – typ ALFA 3800;
 - akumulatory – typ-12Ah;
 - czujki dymu;
 - ręczne ostrzegacze ppoż.
- Instalacja ppoż. podłączona do stacji monitoringu sygnałów pożarowych.
- 4) system telewizji przemysłowej:
Obserwacja jest realizowana przez 3 zewnętrzne kamery nieruchome, kolorowe bez możliwości rejestracji dźwięku. System monitoringu wizyjnego zapewnia obserwację terenu parkingu (2 kamery) i dziedzińca wewnętrznego od strony ulicy Gdańskiej (1 kamera). Sygnał wizyjny z kamer przesłany jest do rejestratora cyfrowego (16 wejść) zainstalowanego w pokoju nr 29 i zobrazowany na jednym monitorze znajdującym w portierni. Rejestracja zapisu przechowywana jest przez 30 dni, z możliwością jej odtwarzania bez blokowania pracy kamery.
 - 5) monitoring z grupą interwencyjną: system z bezpośrednim powiadomieniem Grupy Interwencyjnej zainstalowany jest w pomieszczeniu portierni. Konserwację systemu prowadzi firma zapewniająca ochronę fizyczną stacjonarną. Czas reakcji Grupy Interwencyjnej wynosi 10 minut.

W 1976 r. przy ul. Zgierskiej 147 otwarto Oddział Radogoszcz, który powstał na terenie byłego hitlerowskiego więzienia policyjnego. Okupanci utworzyli je w dawnej fabryce Samuela Abbego. W przeddzień wkroczenia do Łodzi Armii Czerwonej, w nocy z 17 na 18 I 1945 r. dokonali masakry więźniów Radogoszcza, zabijając – z broni maszynowej i podpalając fabrykę – blisko półtora tysiący ludzi.

Obecnie Oddział Radogoszcz to de facto trzy obiekty: 1. część ruin dawnej fabryki z zachowaną klatką schodową (budynek trzykondygnacyjny); 2. parterowy budynek dawnej hali fabrycznej z tzw. dachem szedowym (część ekspozycyjna); 3. dwupiętrowy budynek

administracyjny z pomieszczeniami biurowymi i magazynami Działu Zbiorów Muzeum. Podobnie, jak na Gdańskiej – główną bolączką jest kwestia wilgoci, zarówno na wystawie stałej (przeciekający dach) oraz w dwóch magazynach ze zbiorami zlokalizowanymi na parterze, niepodpiwniczonego budynku administracyjnego. Obiekt posiada lokalną kotłownię gazową.

Podobnie, jak w przypadku obiektu przy ul. Gdańskiej 13, oprócz ochrony fizycznej Oddział posiada również następujące zabezpieczenia techniczne:

- 1) zabezpieczenie budowlane: ogrodzenie chronionych obiektów z czterech stron wykonane jest metodą tradycyjną (cegła) o wysokości około 2,5 metra, z dwiema bramami od strony południowej i zachodniej, wykonanymi z metalu. Wewnątrz terenu Muzeum znajduje się ogrodzenie wykonane podobną metodą z jedną metalowa bramą.
- 2) zabezpieczenia mechaniczne – w obiekcie występują następujące zabezpieczenia mechaniczne:
 - drzwi stalowe, aluminiowe, drewniane;
 - okna plastikowe;
 - metalowe kraty zewnętrzne i wewnętrzne;
 - zamki podklamkowe, patentowe oraz kłódki.
- 3) zabezpieczenia elektroniczne:
 - instalacja alarmowa obejmuje budynek administracyjny wraz z magazynem zbiorów oraz budynkiem wystawienniczym:
 - centrala alarmowa typ SATEL CA-10;
 - klawiatura dodatkowa;
 - zasilacz dodatkowy 12 V;
 - akumulator;
 - czujka podczerwieni NEXT;
 - czujka sufitowa;
 - czujka SRP-100;
 - czujka HOWK;
 - sygnalizator zewnętrzny, budynek wystawienniczy.
 - instalacja ppoż. obejmuje budynek administracyjny wraz z magazynem zbiorów oraz budynkiem wystawienniczym:
 - centrala ppoż. typ ALFA 3800;
 - akumulator 12 Ah;
 - czujka ppoż. typ DIO 36;
 - czujka temperatury TUP-37;
 - ręczny ostrzegacz pożarowy;
 - ręczny ostrzegacz pożarowy zewnętrzny.
- 4) system telewizji przemysłowej: obserwacja jest realizowana przez 8 zewnętrznych kamer nieruchomych, kolorowych bez możliwości rejestracji dźwięku. System monitoringu wizyjnego zapewnia obserwację terenu dziedzińca wewnętrznego wraz z wejściem do magazynu zbiorów. Sygnał wizyjny z kamer przesłany jest do rejestratora cyfrowego (16 wejść) zainstalowanego i zobrazowanego na dwóch monitorach znajdujących się w portierni i pomieszczeniu socjalnym dla ochrony. Rejestracja zapisu przechowywana jest przez 30 dni, z możliwością jej odtwarzania bez blokowania pracy kamery

5) monitoring z grupą interwencyjną – podobnie, jak na Gdańskiej.

Co roku prowadzony jest przegląd i konserwacja instalacji elektrycznej, gazowej i wodnej oraz środków ochrony przeciwpożarowej.

Drugim Oddziałem Muzeum jest Stacja Radegast przy al. Pamięci Ofiar Litzmannstadt Getto 12. Obiekt stacji wykorzystywany był pierwotnie jako magazyn stacji kolejowej Radogoszcz. W 1944 r. hitlerowcy – likwidując łódzkie getto, wykorzystali ją do wywózki mieszkańców getta do miejsc masowej zagłady. Budynek zrekonstruowany został, jako obiekt zabytkowy, z przeznaczeniem na muzeum – Pomnik Zagłady Litzmannstadt Getto. Budynek usytuowany jest przy bocznicy kolejowej i otoczony jest z trzech stron rampami. Dojazd do budynku możliwy jest od strony północno-zachodniej (od alei Pamięci Ofiar Litzmannstadt Getto). Ze względu na tory kolejowe, na których stoją zabytkowe wagony i siatkę metalową, dostęp na teren Oddziału od strony południowej i wschodniej jest utrudniony. Budynek stacji to gmach wolnostojący, jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony, posadowiony na fundamentach ceglanych.

Ściany wewnętrzne dzielą budynek na następujące pomieszczenia:

- sala wystawiennicza;
- hol wejściowy;
- portiernia;
- węzeł sanitarny;
- pomieszczenia techniczne;
- kotłownia.

Nad częścią budynku, stanowiącą zaplecze administracyjno-techniczne znajduje się antresola konstrukcji żelbetonowej, na której ustawiona jest centrala wentylacyjna. Bryła budynku jest prostopadłościenna, pokryta dwuspadowym dachem o niewielkim nachyleniu połaci. Konstrukcja dachu jest drewniana. Ściany zewnętrzne stanowi drewniana konstrukcja szkieletowa wypełniona cegłą ceramiczną, pokryta płytami cementowo-wiórowymi i odeskowana. Od wewnątrz ściany ocieplone są wełną mineralną, pokryta płytami cementowo-wiórowymi i odeskowane. Ściany wewnętrzne wykonane są z cegły ceramicznej (ściany uprzednio istniejące) oraz z bloczków gazobetonowych (ściany nowe). Podłoga wykonana jest z zabytkowej cegły ceramicznej. Do wejścia na terenie antresoli służą drewniane schody policzkowe. Budynek ogrzewany jest kotłownią wodną niskotemperaturową, opalaną olejem opalowym.

Natomiast drugi obiekt Stacji Radegast to „Tunel Deportowanych”, który jest betonową, nie ogrzewaną budowlą z żelbetonu o zmiennym przekroju od 3 x 3 m przy wejściu od „Hallu Miasta”, do 5 m wysokości i 8,5 m szerokości przy otwarciu na ślepy tor z 3 wagonami bydlęcymi. W tunelu znajduje się wystawa stała oraz w jego zachodniej części usytuowana jest symboliczna kolumna w kształcie ściętego do góry walca z prostokątną podstawą – tzw. „Hall Miasta”. Tunel oraz hall zamykany jest kratami metalowymi.

Oprócz ochrony fizycznej Stacja Radegast posiada również następujące zabezpieczenia techniczne:

- 1) zabezpieczenie budowlane – od strony północnej i wschodniej ogrodzenie wykonane z siatki metalowej wysokości ok. 2 m.
- 2) zabezpieczenia mechaniczne:
 - drzwi aluminiowe, drewniane
 - kraty metalowe;
 - okna w ramach drewnianych;
 - zamki podklamkowe, patentowe oraz kłódki.

- 3) zabezpieczenia elektroniczne:
 - instalacja alarmowa obejmuje salę wystawienniczą w budynku stacyjnym oraz Tunel Deportowanych;
 - centrala typ SATEL CA 10;
 - czujka podczerwieni COBALT;
 - sygnalizator zewnętrzny.
 - instalacja ppoż. obejmuje salę wystawienniczą w budynku stacyjnym oraz Tunel Deportowanych:
 - centrala ppoż. typ IGNIS 1000;
 - akumulator 17 Ah;
 - czujka DOP-40;
 - ręczny ostrzegacz pożarowy WR2001;
 - ręczny ostrzegacz pożarowy;
 - sygnalizator wewnętrzny.Instalacja ppoż. podłączona do stacji monitoringu sygnałów pożarowych.
- 4) system telewizji przemysłowej: obserwacja jest realizowana przez 10 zewnętrznych kamery nieruchomych, kolorowych bez możliwości rejestracji dźwięku. System monitoringu wizyjnego zapewnia obserwację terenu zewnętrznego Stacji Radegast i Tunelu Deportowanych. Sygnał wizyjny z kamer przesłany jest do rejestratora cyfrowego (16 wejść) zainstalowanego i zobrazowanego na jednym monitorze znajdującym się w portierni. Rejestracja zapisu przechowywana jest przez 30 dni, z możliwością jej odtwarzania bez blokowania pracy kamery.
- 5) monitoring z grupą interwencyjną – jak w przypadku obiektu przy ul. Gdańskiej 13.

Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi gromadzi¹, opracowuje, udostępnia oraz popularyzuje zabytki historyczne związane z walką Polaków o wolną, niepodległą i sprawiedliwą Polskę – od II połowy XVIII w. po czasy współczesne. Wiele uwagi poświęca gromadzeniu obiektów dokumentujących powstanie i rozwój Łodzi oraz łódzkiego regionu przemysłowego, ze szczególnym uwzględnieniem wielonarodowego charakteru miasta. Zaczątek zbiorów muzealnych stanowiły przekazy od różnych instytucji w okresie tworzenia Muzeum Historii Ruchu Rewolucyjnego (w latach 1958 – 1990, poprzedniczki obecnego Muzeum). Wiele kolejnych eksponatów ofiarowali nam uczestnicy walk niepodległościowych i konspiracji, ich rodziny bądź inne osoby prywatne. Znaczna część tych eksponatów, które obrazują męczeństwo i martyrologię Polaków, znalazła miejsce w naszym Muzeum dzięki członkom Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej – Okręg Łódź, Związku Sybiraków i Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego. Nieliczne eksponaty zostały zakupione. W wyniku dotychczasowej działalności Muzeum zgromadziło interesujący zbiór eksponatów liczący ponad 50 tys. pozycji inwentarzowych. Tworzą go: archiwalne dokumenty, fotografie, realia historyczne oraz obiekty zastępcze w postaci mikrofilmów, faksymiliów, fotokopii i kopii. Oryginalne eksponaty grupowane są w trzech działach: archiwalia, ikonografia i realia historyczne.

¹ W tej części referatu wykorzystano tekst ze strony internetowej Muzeum omawiający strukturę zbiorów MTNE, autorstwa Głównego Inwentaryzatora Marii Głowackiej.

Zbiory archiwalne – to materiały w postaci obwieszczeń, plakatów i afiszy, odezw i ulotek, korespondencji, dokumentów osobistych, prasy, różnego rodzaju druków ulotnych, relacji, wspomnień itp. Na uwagę zasługują zwłaszcza: zbiory dokumentów z okresu Insurekcji Kościuszkowskiej; druki ulotne z czasów manifestacji patriotycznych 1861 r. i Powstania Styczniowego; łódzkie afisze z okresu Rewolucji 1905-1907 r., z lat I wojny światowej – w tym zwłaszcza ukazujące działalność polskich organizacji niepodległościowych i paramilitarnych, wojny polsko-bolszewickiej, kampanii wrześniowej 1939 r.; druki ulotne zdobione elementami narodowymi i patriotycznymi, upamiętniające ważne wydarzenia w historii Polski: rozbiory, Konstytucję 3 Maja, powstania narodowe – np. telegramy, znaczki kwestarskie, nalepki naokienne, karty żywnościowe z wizerunkami bohaterów narodowych; obwieszczenia sądów specjalnych z wyrokami śmierci na mieszkańców Łodzi i zarządzenia władz okupacyjnych z lat II wojny światowej; kolekcja banknotów z łódzkiego getta; prasa konspiracyjna i druki podziemne; materiały związane z represjami okresu stalinowskiego, a także eksponaty ukazujące dzieje Polski po 1956 r. do czasów obecnych.

Muzeum przechowuje pamiątki archiwalne związane z postaciami wybitnych Polaków, np. rękopisy Tadeusza Kościuszki, laurki imieninowe kierowane do Józefa Piłsudskiego, listy pasierba Ignacego Paderewskiego z informacją o koncertach pianisty i gromadzeniu środków finansowych na rzecz Amerykańskiego Komitetu Funduszu Pomocy Polskim Ofiarom Wojny. Szczególną kolekcję archiwalną stanowią dokumenty osobiste i korespondencja zesłańców i więźniów z okresu zaborów, jeńców, więźniów obozów koncentracyjnych, obozów przejściowych, osób deportowanych w głąb ZSRR po 17 września 1939 r., robotników przymusowych III Rzeszy i więźniów obozów pracy w ZSRR. Muzeum wiele uwagi poświęca gromadzeniu zbiorów ikonograficznych, tj. zdjęć, albumów z fotografiami i kart pocztowych. Zawarta na nich informacja stanowi bowiem ważny element uzupełniający przekazy pisane. Zgromadziliśmy około 15.000 obiektów, obrazujących m.in. wygląd i życie miasta, dokumentujących uroczystości świeckie i kościelne, wydarzenia polityczne i kulturalne, życie codzienne, pracę i martyrologię mieszkańców Łodzi. Najstarsze w naszych zbiorach zdjęcia dotyczą dziewiętnastowiecznej Łodzi. Są to np.: fotografie pięknej zabudowy miejskiej, powstałej według projektu lub nadzorem słynnego architekta – Hilarego Majewskiego, wykonane techniką bromową; zdjęcia zabudowań fabrycznych i hal produkcyjnych zakładów włókienniczych znanego przemysłowca Roberta Biedermanna; zdjęcie grupowe pracowników Fabryki Maszyn i Odlewni Żelaza Otto Goldammera, wykonane na dziedzińcu fabrycznym w 1894 r. przez francuskiego fotografa J. Davida. Posiadamy zbiór różnorodnych zdjęć i kart pocztowych o tematyce wojskowej. Na szczególną uwagę zasługują m.in.: kolekcja związana z historią Legionów Polskich, z postacią Józefa Piłsudskiego, czy dotycząca 28 pułku Strzelców Kaniowskich; fotografie wykonane w obozach internowanych żołnierzy polskich w Szczypiornie, Łomży i Taraczkóz na Węgrzech w latach 1917-1918; album „Armia Polska we Włoszech 1918-1919” z oryginalnymi 130 zdjęciami z obozu na terenie Włoch, w którym przebywali jeńcy polscy z armii austriackiej (następnie wcieleni do Armii Polskiej gen. Józefa Hallera); fotografie z 1938 r. z uroczystości przekazania Wojsku Polskiemu broni, ufundowanej ze społecznych składek; amatorskie zdjęcia żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie: I Dywizji Panc. gen. Stanisława Maczka i II Korpusu Polskiego gen. Władysława Andersa; fotografie, obrazujące różnorodne życie kulturalne polskich żołnierzy w obozach jenieckich (np. w Oflagu VII A w Murnau). Z lat okupacji hitlerowskiej posiadamy m.in. ciekawą kolekcję 30 fotografii wykonanych na ulicach Łodzi późną wiosną 1944 r. i niezwykle cenne zdjęcia z łódzkiego getta z lat 1940-1944, na których utrwalono jego zabudowę, mieszkańców, warunki ich życia i pracy.

Szczególne miejsce w zbiorach ikonograficznych zajmują zdjęcia represjonowanych w czasach totalitaryzmu obywateli polskich, zarówno na ziemiach polskich, jak i na Wschodzie. Zgromadziliśmy też (choć wciąż dość skromną) dokumentację fotograficzną, związaną z konspiracją i walką o demokratyzację życia publicznego na terenie regionu łódzkiego po 1945 r. Dzięki zrozumieniu i życzliwości łódzkiego środowiska represjonowanych w latach stalinizmu systematycznie powiększa się zbiór zdjęć, obrazujących warunki życia i morderczej pracy w obozach NKWD w ZSRR. Spośród zdjęć współczesnych na uwagę zasługują np.: oryginalne fotografie z wiecu, który odbył się w Hali Sportowej w Łodzi 11 listopada 1980 r. z udziałem Lecha Wałęsy – przewodniczącego NSZZ „Solidarność”; ponad 200 zdjęć ze strajków protestacyjnych w łódzkich fabrykach i zakładach w listopadzie 1980 r. i lutym 1981 r.; fotografie ze strajku studentów Łodzi w styczniu – lutym 1981 r. Od wielu lat Muzeum kolekcjonuje karty pocztowe o tematyce patriotycznej i widokówki łódzkie. Najstarsze pocztówki przechowywane w zbiorach, tzw. karty korespondencyjne, pochodzą z 1898 r. i upamiętniają postaci wielkich Polaków – Tadeusza Kościuszkę i Adama Mickiewicza. Ciekawie prezentuje się zbiór kart pocztowych wydawanych w różnych latach z okazji świąt Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy. Chociaż dotyczą tematyki religijnej, zawierają wiele graficznych symboli narodowych – wizerunki orła białego, herb Polski, Litwy i Rusi, biało-czerwone flagi itp., a także napisy o treściach niepodległościowych. Systematycznie uzupełniana jest kolekcja kart pocztowych, obrazujących rozwój i historię miasta Łodzi. Znaleźć na nich można, zmieniające się przez lata: ulice, rynki, pałace i budynki fabryczne, banki, dworce kolejowe, szkoły, szpitale, obiekty sakralne (w tym nieistniejące już synagogi), a także panoramę miasta od końca XIX wieku po dzień dzisiejszy. Odrębną grupę zbiorów muzealnych stanowią realia historyczne w postaci medali pamiątkowych, znaczków, plaketek, odznaczeń, militariów, umundurowania i oporządzenia wojskowego, ubiorów więziennych, sztandarów, obiektów etnograficznych, dzieł sztuki itp. Do ciekawszych eksponatów należą różnego rodzaju pamiątki patriotyczne, np.: broszki, szpile do krawata i spinki do mankietów koszuli, bransolety, szylkretowy naszyjnik i krzyżyk z okresu tzw. żałoby narodowej. Wyjątkowo interesujące są te zdobione narodowymi i patriotycznymi elementami graficznymi i napisami, np.: haftowana sakiewka z wizerunkiem Orła i Pogoni Litewskiej, srebrne grawerowane obrączki, zdobione orzełkiem (wymieniane za złote obrączki i za kruszec – dla pozyskania funduszy na cele walki o niepodległość Polski). Ciekawie i dość licznie prezentuje się kolekcja związana z postacią pierwszego marszałka Polski odrodzonej – Józefa Piłsudskiego, np. szczyryk z jego wizerunkiem, znaczki, medale i plakietki pamiątkowe, figurki, portret na tkaninie, grafiki i karykatury.

Od lat Muzeum gromadzi eksponaty związane z historią oręża polskiego. Zbiory broni, medali wojennych i odznaczeń bojowych, umundurowania i elementów wyposażenia żołnierskiego należą do najbogatszych w mieście. Do cenniejszych należą, np.: kurtki, płaszcz legionowy i czapki (tzw. maciejówki po Antonim Barze) oraz mundur 1 pułku artylerii motorowej 1 Dywizji Pancerniej gen. Stanisława Maczka z lat II wojny światowej; szabla z napisem „KOSCIUSZKO”, sygnet pamiątkowy 2 pułku szwoleżerów Rokitniańskich, klamra do pasa i sygnet 3 pułku piechoty Legionów, lanca kawaleryjska wzoru francuskiego, ciężkie karabiny „Maxim” wz. 1908 i 1910, karabin „Mauser” wz. 1898k, niemiecki uniwersalny karabin maszynowy MG-42, radziecki karabin samopowtarzalny SWD-40. Równie interesujące są realia historyczne w postaci: czapek wojskowych, orzełków, naszywek, hełmów, lornetek, mapników, saperek, menażek, żetonów rozpoznawczych (tzw. nieśmiertelników), odznak pułkowych itp. W ostatnim czasie nasze zbiory powiększyły także o samolot odrzutowy PZL TS-11 „Iskra” MR; czołg średni T-34/85; śmigłowiec

ratownictwa lądowego Mi 2RL – prezentowane w naszym Skansenie Militarnym zlokalizowanym na terenie Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego przy ul. 6 Sierpnia 104. Inną naszą wystawą plenerową jest ekspozycja uzbrojenia artyleryjskiego Ludowego Wojska Polskiego prezentowana na dziedzińcu wewnętrznym Oddziału Radogoszcz.

Unikalny charakter ma kolekcja pamiątek powstałych w więzieniach carskich, na zesłaniu na Syberii, podczas zaborów i w czasie II wojny światowej – w hitlerowskich więzieniach, obozach jenieckich i koncentracyjnych, a także w łagrach NKWD i w więzieniach polskich w latach terroru stalinowskiego. Są to: grawerowane szklanki, zdobione widokówki z kory brzozonej, szkatułki, grypsy, własnoręcznie wykonana biżuteria (np. bransoletki z włosia i z aluminium z wygrawerowanymi numerami obozowymi), szachy wykonane z chleba w carskim więzieniu przy ul. Gdańskiej 13 (obecnie MTN) i drewniane wykonane w obozie pracy NKWD w Donbasie; własnoręcznie wykonane instrumenty muzyczne, serwetki, wyroby ze słomy i chleba (np. krzyżyki, cygarniczki); rysunki o tematyce martyrologicznej Szymona Andrzejewskiego – więźnia obozu w Auschwitz itd. Wyjątkowe miejsce w naszych zbiorach zajmują pamiątki po więźniarkach hitlerowskiego więzienia policyjnego dla kobiet (Polizeigefängnis für Frauen), mieszczącego się przy ul. Gdańskiej 13, więźniach Rozszerzonego Więzienia Policyjnego na Radogoszczu (Erweitertes Polizeigefängnis Radegast) i innych więzień hitlerowskich z terenu Łodzi. Korespondencja, różańce, grypsy, pamiąteczki, kostki do gry, wspomnienia i relacje dokumentują martyrologię społeczeństwa polskiego lat okupacji hitlerowskiej. Muzeum posiada niewielki zbiór eksponatów o tematyce żydowskiej, np.: srebrny obrzędowy kielich, batymy z filakteriami, podręcznik do nauki Talmudu, modlitewnik Siddur, Na uwagę zasługują eksponaty związane z łódzkim gettem: monety oraz pamiątkowe plakietki i zapalniczka tam powstałe. Wiosną 2004 r. do naszych zbiorów trafiła waliza podróżna należąca do austriackich Żydów, Anny i Ericha Schwarzwów, którzy przebyli do getta 29 X 1941 r. z Wiednia, a zostali z niego wywiezieni 5 IV 1942 r. (prawdopodobnie zginęli w Chełmie nad Nerem).

Przechowujemy w zbiorach pamiątki osobiste po tych, którzy zginęli w styczniu 1945 r. w płomieniach na Radogoszczu, w przeddzień wejścia do Łodzi Armii Czerwonej: okulary, skórzane portfele i portmonetki, szkaplerzyk, medalik i książeczkę do nabożeństwa, legitymację tramwajową, fotografie najbliższych, zapiski itd. Szczególną wartość mają portrety więźniów, których autor – Teodor Wileński – był jednym ze współwięźniów. Bardzo skromnie prezentują się eksponaty związane z samym więzieniem radogoskim – pręty i płaskowniki, pochodzące z kotłowni, część izolatora elektrycznego, przedmioty służące załodze więziennej do maltretowania więźniów. Odrębną kolekcję tworzą dzieła sztuki – prace z dziedziny malarstwa, grafiki i rzeźby – głównie twórców łódzkiego środowiska artystycznego. Posiadamy obrazy m. in. Konstantego Mackiewicza, Wiesława Garbolińskiego, Jerzego Krawczyka, Benona Liberskiego i Wiesława Śniadeckiego; rysunki łódzkich zakładów i fabryk autorstwa Waława Kondka; rzeźby Wiesława Wołosewicza, Antoniego Biłasa, Zdzisława Liszewskiego czy małżeństwa E. J. Mazurczyków. Najcenniejszy jest niewątpliwie portret Marii Sawiczewskiej – siostry Artura Grottgera jego autorstwa, namalowany w 1863 r.

Interesująca jest też kolekcja sztandarów. Na szczególną uwagę zasługują sztandary: „Łódzkiego Koła Uczestników Powstania Styczniowego”, „Weteranów Walk Rewolucyjnych 1905-1918”, „Zgromadzenia Czeladzi Kowalskiej w Łodzi” z 1922 r. „ZWZ – PCK Obwodu Ruda Pabianicka” (obecnie dzielnica Łodzi), „Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej” z 1936 r. i inne. Przedstawiona w wielkim skrócie charakterystyka zbiorów Muzeum ukazuje, że praktycznie w naszej kolekcji mamy praktycznie wszystko to, co mogą gromadzić placówki muzealne.

Dodatkową specyfiką Muzeum Tradycji Niepodległościowych jest fakt, iż całość kolekcji podlega Działowi Zbiorów, którego magazyny mieszczą się w Oddziale Radogoszcz. Głównym problemem z jakim na co dzień boryka się Dział, to kwestia szczupłej powierzchni magazynowej i nie najlepszych warunków przechowywania eksponatów. Dodatkowym utrudnieniem jest także – wspomniany wcześniej fakt, ich wielkiej różnorodności, a zwłaszcza rodzajów materiałów z jakich zostały wykonane: stali, mosiądzu, brązu, cyny, miedzi, drewna, sukna wełnianego, jedwabiu, różnych gatunków papieru, szkła, porcelany czy tworzyw sztucznych. Aktualnie Dział Zbiorów dysponuje: trzema magazynami na parterze oraz trzema na górze. Pierwszy z magazynów na parterze jest przeznaczony zasadniczo na przechowywanie rzeźb oraz na eksponaty typu: maszyny do pisania, płyty pamiątkowe, modele etc. W drugim zgromadzone są archiwalia (poza dokumentami osobistymi), sztandary oraz zbiory grafiki i plakatów, a także prasy. W trzecim magazynie przechowujemy: broń białą i palną, obrazy (na suwnicach), pamiątki patriotyczne, wyroby ze szkła, medale pamiątkowe, ordery i odznaczenia. W magazynach na II piętrze zgromadzone są: w pierwszym zbiory ikonografii oraz dokumenty osobiste, jak również zbiory negatywów i mikrofilmów, drugi przeznaczony jest na zbiór mundurów i oporządzenia wojskowego, a także kolekcje ubiorów (np. ubrania z obozów koncentracyjnych), w trzecim przechowujemy zbiory etnograficzne oraz zbiory dawnego Oddziału Muzeum Historii Ruchu Rewolucyjnego – Muzeum Ruchu Młodzieżowego. Zastosowany podział podyktowany został trzema względami: 1) eksponaty najcięższe wagowo są przechowywane na parterze – większość w odrębnych szafach pancernych typu „Skarbiec”, oczywiście w porządku numerycznym; 2) warunkami w jakich winny być przechowywane poszczególne przedmioty z racji na materiały z jakich zostały wykonane (dlatego m.in. dokonaliśmy przenosin oporządzenia wojskowego do magazynu ubiorów); 3) ze względu na posiadane szafy i regały magazynowe. Poza systemem antywłamaniowym (magazyny na parterze), pomieszczenia magazynowe wyposażone są w czujki ppoż., higrometry oraz termometry.

Z uwagi, iż Muzeum nie posiada własnej pracowni konserwatorskiej, wszelkie tego typu prace, zlecane są innym placówkom muzealnym bądź osobom fizycznym mającym odpowiednie uprawnienia. W ostatnim dziesięcioleciu zleciliśmy wykonanie ponad dwudziestu konserwacji – m.in.: mundurów Legionów Polskich, wielu najciekawszych sztandarów, mapy Polski ku upamiętnieniu uchwalenia przez Sejm pruski prawa o wywłaszczeniu Polaków z ziemi ojczyźnej z 1910 r., obiektów martyrologicznych, plakatów z okresu lat pięćdziesiątych, a także z początku odzyskania niepodległości w 1918 r. i okresu II Rzeczypospolitej. Prace te zlecane są stopniowo w miarę otrzymywanych funduszy i potrzeb konserwacji z uwagi na stan zachowania, jak również przewidywany plan organizacji wystaw stałych i czasowych Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi.